

РЕЗЮМЕТА

на публикациите на доц. д.ф.н. Мария Илиева Ендрева-Черганова,
представени за участие в конкурс за академична длъжност професор по 2.1.
Филология (История на културата на немскоезичните страни), обявен в
Държавен вестник, бр. 96/17.11.2023 г.

Подадени за конкурса са една монография със заглавие „Наративите в немската култура по времето на Реформацията (1517-1648)“ с обем от 513 страници и 20 статии на теми, различаващи се от темата на монографията.

А) Монография

Основният труд „Наративите в немската култура по времето на Реформацията (1517-1648)“ е разделен на увод, единадесет глави, заключение и два екскурса. Той представлява културна история на зададения период, като водещата нишка е проследяването на основните наративи, които се развиват по времето на Реформацията в Германия. След дефинирането на термините „наратив“ и „дискурс“ се прави многообхватно представяне на тази ключова епоха за историческото развитие на немската култура. Теоретично се изхожда от тезата на Никлас Луман за усложняването на обществените системи в хода на комуникацията в тях и степента на диференциация, т.е. развитието на все по-специализирани системи, показва степента на развитие на дадена култура. На тази база се очерта следната структура на изследването, която проследява в хронологичен ред девет на брой наратива.

1. Като начало е разгледан изходният наратив за властта, който може да се формулира като сингуларен и статичен. Той монополизира истината заради схващането, че всяка власт идва от Бога (единствената истина), и може да се сведе до схематичната формула: „Истината излиза от мен, слушай и се подчинявай, и ще намериш спасение и благополучие!“. Конкретните линии на този наратив са разгледани и анализирани във II, X, XI и XII глава, въпреки че постоянно съпътстват цялото изложение. През разглеждания период този наратив е атакуван от много различни страни, но той винаги остава наличен и продължава да съществува в лицето на различните субекти, упражняващи властта, както и в текстовете и произведенията на изкуствата, които го изразяват.

2. Един от най-силните и устойчиви наративи, които се зараждат в това време първо в Италия, а след това се разпространява и навсякъде в Европа, като в Германия приема специфично протестантски форми, е този за индивидуалната свобода на човека, който бива поставен в центъра на мирозданието. Той гласи „Човек е мярката на всички неща“ и се модифицира в протестантството в „Човек ще се спаси единствено заради вярата си“. Тази идея намира израз в религиозните доктрини на водещите реформатори и е водеща за наратива на протеста. Тя бива модифицирана и секуларизирана в по-нататъшния развой на историята, но в същността си остава непрекъсната през всички епохи до нашето съвремие. Лутеровата реформация поставя началото на едно мощно протестно движение в цяла Германия и Швейцария, което полага началото на индивидуализма, премахвайки институцията на църквата като посредник между Бога и човека и акцентирайки единствено върху личната вяра, тоест до индивидуалния подход към Бога. То действа освобождаващо само в религиозна посока. В социално отношение лутеранството се аранжира с властта на князете и се превръща в главна идеологическа опора на благородническото съсловие за запазване на феодализма. Основните черти на този наратив са изложени в глави V и VI, посветени на делото на Лутер и на основните негови съвременници, участници в реформаторското движение и видни хуманисти.

3. Протестната енергия на Селската война в Германия (която Лутер не подкрепя; това го превръща в актьор на статуквото и е знак за преминаването му към позициите на властовия наратив) поражда нови социални идеи, които се причисляват към протокомунизма. В лицето на Томас Мюнцер, на баптистите и техните последователи представителите на комунистическите и социалистическите движения в Германия виждат своя първи предвестник. Основите на този наратив са развити в VII глава.
4. От социалния експеримент на Калвин в Женева през XVI век (Женева като Новия Йерусалим) се заражда дисциплинарният наратив, от който социологът Макс Вебер извежда така наречения капиталистически дух, превърнал се в основата на просвещенското общество и на развитието на нова ценностна система на буржоазията. Пораждането и развитието на този наратив се проследяват в IX глава.
5. Част от протестната енергия, която не преминава към властта в Женева, а попада под ударите на Калвин, успява да формира нов дискурс и един устойчив наратив на толерантността. Става въпрос за текстовете на Еразъм Ротердамски и Себастиан Кастелио, които полагат основата за този наратив, а той се развива по-пълноценно по време на Просвещението. Техните тези също са разгледани в IX глава. Предисциплинарният наратив започва да се инструментализира и от католическата страна и оформя много силни институционални центрове и текстови корпуси, които са в основата на превъзпитанието и рекатолизирането на населението по време на Контрареформацията, която е разгледана в X глава.
6. Много важен рефлекс при обособяването на протестантския наратив срещу властта на папата и на Католическата църква е националното отграничаване на немците от общността на останалите католически народи. Тази протонационалистическа линия в мисленето започва да набира първите си текстове още сред съратниците на Лутер и от самия него за оформянето на един мощен наратив през следващите столетия. Този наратив на национално самоосъзнаване и отграничаване от останалите народи се засилва значително по време на Тридесетгодишната война и се вижда в оформянето и експлоатирането на идеята за „немската свобода“, която основно се застъпва от протестантските центрове на власт и живее в по-късната култура в ранното творчество на Гьоте и Шилер. Неслучайно националистическата идеология през XIX век вижда своите корени и най-големи герои именно в най-разпознаваемите лица на протестантството и особено в това на Мартин Лутер. За този наратив става дума в VI глава при Георг Спалатин и Улрих фон Хутен, както и в цялата XII глава, където се разглежда засилването на идеята за немското по време на Тридесетгодишната война.
7. Свързан с предишния е друг, много разпространен наратив, който е тясно германски. Той възниква във времето на междуконфесионалните сблъсъци на XVI век и последвалата Тридесетгодишна война (1618–1648), която оставя дълбоки следи в колективното съзнание на немското население, като в продължение на три столетия, до XX век, внушава усещане за опустошение, разрушение, страдание и безсмислен конфликт. Той е само леко щрихиран в XII глава. Важно за последващата история е, че този наратив гледа на Германия като на жертва на останалите велики сили. Това е един от най-устойчивите наративи в немската история, който има преки влияния за разпалването на двете световни войни. Германия остава слаба и разпокъсана след тази война, а просвещенските реформи се налагат от горе надолу, така че страната е предразположена към едно по-авторитарно управление.
8. Следващият голям наратив, който е разгледан в хода на това културно-историческо изследване, е този на ирационалните движения и вярвания като вещичество, магия, ирационални отклонения от вярата, алхимия и др., които представляват своеобразна опасност за фундамента на властта. Те имат подривен потенциал и са отявлена заплаха за властта. Затова те представляват центробежни енергии, които създават алтернативни

на власт. В този сегмент спадат любопитните случаи на пълна доминация на фикционалното над реалното, които водят до произвеждане на реален терор върху населението и провеждането на десетки хиляди процеси за осъждане на вещици или погроми над еврейската общност. Сблъсъкът между властта и този нерационален дискурс е важна част и от дисциплинарния наратив и може да се възприеме като негово разклонение. Той цели чрез подчиняването на маргиналните и малцинствените слоеве на населението да се даде пример за назидание на останалите. На този сблъсък са посветени два раздела от X глава.

9. И последно: много неотчетлив и с неясни очертания се оказва научният наратив, който дава първи заявки за появата си като самостоятелен наратив на научно говорене, но все още е твърде обвързан с ирационални елементи като алхимията, астрологията и магията, така че тази му смесена природа е бегло показана в разглеждането на медицината през целия период на Реформацията (1517–1648) в XII глава.

Зараждането на толкова важни за нашето време феномени като индивидуализма, дисциплинарното общество, капиталистическия дух и мислене, както и на дискурса на толерантността и този на социалното пренареждане в обществото, породил първите идеи на равенство, братство и премахване на частната собственост, както и първите наченки на научното мислене, става именно в периода на Реформацията и това прави проследяването на тези линии съществено за по-пълното разбиране на следващите векове до днес.

Формулирането на тези наративи като вид социално говорене, както и разглеждането на случилите се събития през тях не се среща в досегашната изследователска литература, нито на немски, нито на български език. Смятам този подход за много продуктивен, тъй като дава яснота за линиите, по които се развива европейското и в частност немскоезичното общество. С акцентирането именно върху тези девет наратива XVI и XVII век вече не изглеждат необратимо отминали и без всякакво значение за нашето време, а се превръщат в условие за пълното разбиране на начало на новото мислене и начин на живот в Европа. 500-годишният период, който бележи съществуването и развитието на споменатите наративи, се оказва решаващ за по-бързото създаване на зрели, свободни и демократични общества в Западна Европа. Тяхната липса в част от Източна и цяла Югоизточна Европа се отразява неблагоприятно на развитието на свободни общества, свикнали с присъствието на наративи на протеста, на научното мислене, на толерантността и на индивидуализма. Дори беглият поглед към изброените наративи, които са засегнати, показва тяхната значимост за цялостното историческо развитие не само за Германия, а в определен смисъл и за цяла Европа. Част от тях, като индивидуализма или капиталистическото мислене, са до голяма степен валидни и до днес.

Важна рефлексия към изброените наративи представляват и двата екскурса в книгата, единият изследва развитието на Лутеровия образ през втората половина на XIX и началото на XX век, а вторият се опитва да приложи извлеченото от немския контекст знание за значимостта на тези наративи за развитието на обществото върху българската традиция, което е и един от приносите на това изследване.

В) Статии

Статиите могат да бъдат групирани в три отделни тематични раздела:

I. Културна история на немскоезичните страни и България

Тук спадат следните текстове, които се занимават с анализи на межкултурните отношения и част от тях проблематизират образа на България и българското в немскоезичния контекст:

Наративите за труда в миналото

В статията се проследяват различните наративи на труда – от християнския разказ и истории за него до обвързването му в идеологиите на национализма и националсоциализма. Последователно са представени средновековното схващане за работата като наказание за извършен грях, първите положителни индикации на труда като възпитателна мярка по време на Реформацията и тяхното засилване през Просвещението. Романтизмът пък дава един опозиционен дискурс на възхвала на безделието, който в капиталистическата система бива изтласкан на заден план и работата се превръща в основна ценност и се обвързва тясно с работническите идеологии на 19. и първата половина на 20. век.

1914: Kriegspropaganda durch Postkarte

В статията се тематизира използването на пощенската картичка като средство за пропаганда по време на Първата световна война. На кратко се проследяват пътят на картичката до най-популярното средство за комуникация и ролята на пропагандната война. От корпуса, съдържащ 1051 картички се очертават няколко тематични акцента. Анализират се иконографията на картички от три групи: 1. Представяне на войната като игра и приключение; 2. Поредицата “Немският варварин” и 3. Пропагандно представяне на врага – Русия, Англия и Франция.

Das Bild des mittelalterlichen Bulgariens. Beispiele aus der deutschen und der bulgarischen Historiographie des 19. Jahrhunderts,

В статията се изследва образът на българите през Средновековието, конструиран в идеологическата си същност по коренно противоположен начин в немското и българското културно пространство. Използвани са примери от историографските съчинения на двама ярки представители на българския и немския националистически дискурс – Васил Априлов и Фердинанд Грегоровиус, както и други източници, които потвърждават картината, очертана от двамата историци. Докато българската историческа школа гради умерено героичен образ на националното, германската историография набляга на българската културна и обществена изостаналост. Основната теза е, че бегло очертаният негативен образ на българите в средновековните извори е затвърден и обогатен идеологически през XIX век от немската историография. Така формираният стереотип за българското като неразвито и неспособно да създаде пълноценно функционираща държавност се оказва водещ и изключително устойчив компонент във външнополитическото отношение на Западна Европа към България. Погледът отвън влиза в остро противоречие със собствения ни образ и следователно не играе съществена роля в изграждането на националната ни идентичност. Въпреки това негативният външен образ изгражда трайни конструкти на национална малоценност, битувачи редом с героичния наратив на националния дискурс. Негативният външен стереотип, налаган от XIX век до днес, притежава безспорно своите основания, но и своите предразсъдъци, които не оставят шанс на България да се интегрира по-успешно в европейската общност.

Fehlgeschlagene Integration – Zigeuner-Bilder in der neuesten bulgarischen Literatur

Анализът се фокусира върху проблема за неуспешната интеграция на ромите в България и ролята на образите на *циганина* в българската литература. Анализират се двама автори,

които представят живота на ромите от много перспективи. Първият е Димитър Томов, който публикува сборника си с разкази „Безкрайният катун. Цигански работи“ (2004) и Господин Колев, който пише книги за интеграцията на ромите по време на социализма както и кратки разкази. Текстове на двамата автори ясно показват, че вкоренените предразсъдъци и модели на изграждане на образите на ромите се изявяват в различни форми на дискриминация. Техните истории дават представа за себевъзприемането на ромите и погледа на другите към тях и правят разлика между ценностните йерархии, съответните страхи и расисткото отхвърляне дори в случаи на успешна интеграция. Индивидуално описаните човешки съдби ясно показват, че това рядко са стремежи, действия и черти на характера на самото малцинство, а по-скоро се касае за изграждане на образ на враг, който задоволява собствените нужди на мнозинството и няма много общо с реалността. Един от основните проблеми, с които се сблъскват двамата автори, е липсата на доверие, което може да бъде в основата на открита, развиваща се среща между българи и роми.

Die österreichische Literatur in der bulgarischen Buchproduktion

Статията илюстрира и коментира динамиката на издаването на книги от австрийски автори въз основа на статистическа информация, събрана от две големи бази данни. Не са включени кратки произведения, публикувани в български периодични издания, както и сборници и антологии. Разгледаният период обхваща цялата история на австрийските преводи на книги и е разделен на два периода: 1911 – 1989 г. и 1990 – 2020 г. Въз основа на броя на преводите и избора на различни автори проличават ясно тенденциите в българските културни политики, включително и цензурата през различните исторически периоди.

Medienbilder des Balkans im deutschsprachigen Kulturraum

Статията разглежда медийното присъствие на България в немския медиен пейзаж през 2018 г. Повод за голяма част от медийните коментари е повишеният фокус върху страната във връзка с българското председателство на Съвета на ЕС през първата половина на годината. Изходният материал за следните твърдения е предоставен от статии от най-популярните немски онлайн медии: Spiegel Online, Bild, Süddeutsche Zeitung, Die Welt, Zeit Online, ARD и ZDF, n-tv, Focus Online, Stern, Frankfurter Allgemeine Zeitung и други

Paradigmatische Fremdbilder in den Reiseberichten von Felix Kanitz und Karl-Markus Gauß am Beispiel vom Verhältnis zum Geld und Konsum der Bulgaren

В статията образите на българското в два австрийски пътеписа за България от Феликс Каниц и Карл-Маркус Гаус са подложени на теоретична и съдържателна проверка, за да се отговори на въпроса за естеството и вида на създадените чужди образи и упражняването на сила, присъща на подобно създаване на образи. Теоретичната основа е предоставена от постколониалните изследвания на Едуард Саид, Андреа Полашег и Мария Тодорова. Анализът разкрива хегемониалната позиция на чуждия поглед към България, която не се променя от 19. век.

Идеологически аспекти на образователните парадигми при прехода от преподаване на знания към изграждане на компетентности

Преструктурирането на образователните системи от предаване на знания към изграждане на компетентности е обусловено от голямата динамика на съвременния свят, в който основно място заемат постулатите за полезност, ефективност и оптимизация на производствените вериги в модерния трудов пазар. Трансформацията в образованието е идеологически белязана (както отбелязва Л. Алтюсер) и маркира освен практически умения също определен светоглед и начин на живот. Статията цели да насочи вниманието върху тези идеологически измерения на компетентностите, които имат неолиберални черти. Теоретичната рамка се задава от една страна от структурната теория (Луман и Уолърстейн) с идеята за самостоятелността на системите, а от друга се използва тезата на Алтюсер за идеологическата същност на всяко едно човешко действие. С помощта на фикционални проекции на едно утилитарно и в пълна степен оптимизирано общество, които присъстват в литературни произведения с дистопичен характер, се обглежда критично наборът от компетентности в неолибералния икономически дискурс.

II. Изследвания върху съвременна немскоезична литература.

В тази част статиите са най-много. Темите са разнообразни, но основно засягат проблема за отчуждението и трансформациите на индивида в условията на неолибералната идеология и глобална икономика.

Mehrsprachigkeit und Konsumgesellschaft in Andreas Jungwirths Roman „Im Atlas“ (2022)

Статията се занимава с романа на Андреас Юнгвирт „Im Atlas“, който се фокусира върху актуални теми като сблъсъка на различни култури, многоезичието и хомосексуалността. Тезата е, че героите не трябва да се разбират в развитие, а по-скоро като статични величини, тъй като централната тема не са различията, през които те могат да открият себе си, а по-скоро комерсиално симулираното инсцениране на различията в консуматорското общество, което превръща хората в стока и обуславя общото отчуждение между индивидите. Водещата линия в анализа е, че централните понятия в произведението като интеркултурността, многоезичието и гласове за еманципацията на потиснатите малцинства са изцяло завзети и до голяма степен неуместни в рамките на консумеризма. Универсалната комуникационна система на потреблението, както гласи тезата, поглъща всички други символни и културни системи.

Die Realität des ideologisch Unsichtbaren in Clemens J. Setz' „Die Bienen und das Unsichtbare“

Статията проследява връзката между езика и идеологията, изхождайки от тезата на Л. Алтюсер за всепроникващата сила на идеологията и голямата ѝ важност за превръщането на индивида в субект. Опитите да се измисли език, който е свободен от идеология пропадат. Клеменс Зец фокусира вниманието върху тези иначе скрити области на човешкото съществуване от необичайната перспектива на социални аутсайдери като болни хора, чудаци, последният говорещ изчезнал език и т.н. По този начин констелациите на връзката между език и идеология, които иначе остават скрити стават видими. Изводът от всички разказани истории е, че идеологията винаги

присъства, защото не е историческа. Тя е вездесъща и езикът неизбежно ѝ служи, независимо дали е стара, нова, демократична или папска власт.

Science-Fiction als Teil der Trivialliteratur: Formale Besonderheiten und ideologische Implikationen am Beispiel von ausgewählten Romanen aus der deutschsprachigen Literatur

Класификацията на литературните жанрове на висока и ниска литература е обичайна практика, която не се поставя под съмнение в тази статия, а просто се третира като факт, който поради свойствата на тривиалната литература като част от така наречената културна индустрия или индустрия на съзнанието дава възможност текстовете да бъдат отворени по отношение на възможна подсъзнателна политико-идеологическа индоктринация. Романът на Марк-Уве Клинг разглежда много от проблематичните теми на научната фантастика и ги разглежда с помощта на средствата на пародийното изкривяване. Така той не се държи като конвенционалните научнофантастични текстове, чиито основни черти се представят в първата част на статията. Творбата на Клинг има много характеристики на висококачествена научна фантастика, която според Дарко Сувин води читателя до разбиране на собствения му свят чрез ефекта на отчуждението. Чрез сатиричното отчуждение някои от слабостите на научната фантастика стават очевидни в романа и по този начин се обезвреждат.

Selbstästhetisierung und Selbstvermarktung in John von Düffels Roman „EGO“

В тази статия правя кратко представяне на концепциите за самоестетизация и самопредлагане на модерния човек, които са част от идеологията на меритокрацията, която може да бъде приравнена както политически, така и икономически с принципите на неолибералната идеология. Материалът за моите наблюдения е предоставен от романа EGO на Джон фон Дюфел (2001). Тези две стратегии представляват линиите в текста, които са свързани помежду си. Първата се вижда в превръщането на тялото в стока, а втората цели възможно най-доходоносната продажба на тази стока.

Die Dimensionen des Realismus in Kathrin Rögglas Werk

Статията се опитва да обобщи теоретичното мислене на Катрин Рьогла за реализма, представено в есета и лекции. Протоколният подход на Рьогла, който се основава на подробни изследвания и лични интервюта, характеризира не само нейния успешен роман „wir schlafen nicht“, но и нейната драматургична работа. Нейният стил на писане, който предполага реализъм, се използва за критично, политически ангажирано описание на модерния, ориентиран към постижения трудов свят, който напълно доминира и превръща модерния субект във вещ. Реалистичните стратегии на Рьогла обаче надхвърлят документализма и разглеждат литературата като инструмент за познание на една иначе недостъпна реалност. Те включват естетическа обработка на изходния материал, която от една страна внушава протоколна точност, но от друга целенасочено инкорпорира ефекти на отчуждение, за да подчертае дистанцията на литературата от идеологически изкривената реалност. Ефектът от творбите на Рьогла се поражда от това напрежение.

Ethische Aspekte der „Willkommenskultur“ in Jenny Erpenbecks „Gehen, ging, gegangen“ und Bodo Kirchhoffs „Widerfahrnis“

В статията се анализират два романа, на Джени Ерпенбек и на Бодо Кирххоф. Двата текста предлагат пронизателен поглед върху появата и функционирането на немската „култура на посрещането“. Преди всичко авторите реагират на непосредственото,

конкретно предизвикателство на миграционната вълна през 2015 г. и разкриват собствените си възгледи за „света без граници“ в разглеждането на темата, която е свързана със спонтанното политическо решение на Ангела Меркел да приеме бежанците в Германия. Критичната позиция по отношение на враждебността към бежанците в Германия може да бъде открита както при Ерпенбек, така и при Кирхоф. И двамата автори държат огледало към обществото, което улеснява претеглянето на причините за или против миграцията чрез изобразяване на индивидуални съдби. Човешката конкретизация и наративната контекстуализация на индивидуалните съдби на бежанци спомагат за по-доброто разбиране на жизнената ситуация на бежанците и гамата от емоции. Дали произтичащото от това етично задължение за помощ трябва да доведе до местно приемане на социално-икономическите вълни на миграция от най-бедните региони на света към Европа и Северна Америка е въпрос, на който текстовете не дават оптимистичен отговор. Теоретичният анализ се основава върху етичните концепции за договаряне на международните отношения, изложени от Юлиан Нида-Рюмелин.

Grenzfälle bei Peter Handke und Robert Melasse

В статията се проблематизират два вида граници в текстовете на двамата австрийски автори: първо падането на стари или издигането на нови държавни граници в рамките на Европа, което насочва вниманието към темата национализъм, респ. глобализация и второ, границите между литературните произведения и публичните изяви на двамата автори, които често предизвикват скандали с интервютата си, но в литературните си творби се придържат към по-умерен изказ. Основната теза е, че публицистичните текстове и интервюта на двамата автори са толкова по-успешни, колкото повече естетическата концепция, залегнала във фикционалните им текстове, съвпада с гражданските им позиции. Първоначално се проследява ролята на интелектуалеца днес и възможностите му да влияе на обществото, след това се анализират концепцията за родина на Петер Хандке и падането на политическите граници при Роберт Менасе.

Die politische Vision vom entnationalisierten Europa in Robert Menasses Roman "Die Hauptstadt"

Тази статия следва политическата визия на Роберт Менасе за една денационализирана Европа, изразена в неговия роман „Столицата“. След кратка предистория, свързана с политически ангажирана литература, историята проследява дискурса за глобализацията на света и модела за решаване на проблеми на така наречената постдемокрация, на която Менасе е поддръжник. Този анализ се отнася до описаните възгледи за Съединени европейски щати с общо законодателство и външна политика за всяка една европейска нация, където националните парламенти и нацията като единици са преодолені от обществото. Смъртта и преодоляването на минали нещастия, въздействието на Аушвиц върху настоящето и бъдещето и загубата на усет за настоящето в дейностите на ежедневието са основните теми, върху които се фокусира тази статия. Една от основните нишки в разкриването на абсурда на съвремието се държи от образа на свинята, която сатирично трансформира частните нрави в обществени. Комичният край на проекта за „лифтинг на лицето“ на Европейската комисия дава повод за задълбочен анализ на връзката между миналото и настоящето.

Die literarischen Antiutopien als Widerspiegelung des kapitalistischen Wirtschaftstotalitarismus und der Biopolitik in der neoliberalistischen Gesellschaft. (Max Barrys „Logoland“, Juli Zehs „Corpus Delicti“)

В тази статия се анализират два романа, които принадлежат към жанра антиутопия и разглеждат съвременните тенденции в социалния и икономически свят. Очертаните в текстовете утопии водят до тоталитаризъм, който не е замислен политически и идеологически, а има икономически и биополитически произход. Романът на Макс Бари описва безпощадността в света на едрия капитал и създава изключително неолиберално общество, в което само пазарът регулира живота. Романът на Юли Це е здравна антиутопия, в която заповедите за здравословен живот се израждат в деспотизъм на физическото над духовното. Двата романа улавят основния проблем на нашето време, противоречат на мейнстрийма и се обръщат към преценката на читателите, които вече живеят в подобно общество. Анализът показва как литературните текстове не само проблематизират икономико-биополитическия мироглед на съвременното общество, но и разглеждат доминацията на икономическото като заличаване на човечеството.

III. Изследвания върху по-стари немскоезични автори и течения

В тази част статиите са свързани с немския романтизъм и с Райнер Мария Рилке.

Романтическата ирония и фрагментът - стратегии на романтическото писане

Статията се опитва да даде отговор на въпросите: Какви са отликите на понятието „романтическа ирония“ от общоупотребимото понятие за ирония и къде са допирните точки с другите естетически категории в романтизма? За да се отговори, са използвани ранните фрагменти от Шлегел и тези на Новалис, както и коментарите за романтическата ирония на Йозеф фон Айхендорф в неговата „История на поетическата литература на Германия“. Романтическата ирония най-плътно успява да предаде философските възгледи на романтиците и впитането им в естетически произведения.

Ретротопията като идеологически инструмент на романтизма в “Малкия Цахес, наречен Цинобър”

Романтиците са склонни да идеализират историята, което силно напомня за съвременната носталгия по миналото. Подобно на романтизма, нашата епоха също е склонна да избягва реалността чрез използването на ирационални идеи и практики. И двете явления, колкото и да изглеждат сходни, имат различни корени и сравненията между тях са изключително съмнителни. Текстът акцентира върху консерватизма като водеща идеология на романтизма – базирайки се на „Малкия Цахес“ от Е.Т.А. Хофман. Марксистката теза за реакционния характер на романтичната литература е тествана с помощта на концепцията за фантастичното на Цветан Тодоров.

Die Aufhebung des Kulturkonflikts in Rilkes Erlebnis des Fremden

В статията се разглежда елиминирането на конфликта между културите в преживяването на чуждото при Райнер Мария Рилке. Това става основно с концепцията за *Kunstdinge*, която Рилке създава. На тази концепция е обърнато особено внимание.

RESUMEEES

der Publikationen von Assoc. Prof. Dr. Dr.sc. Maria Ilieva Endreva-Cherganova, zur Bewerbung um die akademische Stelle einer Professorin in Fachrichtung 2.1. Philologie (Kulturgeschichte der deutschsprachigen Länder), ausgeschrieben im Amtsblatt der Republik Bulgarien Nr. 96 vom 17.11.2023

Zur Bewerbung wird eine Monographie mit dem Titel „Die Narrative in der deutschen Kultur der Reformationszeit (1517-1648)“ mit einem Umfang von 513 Seiten, und 20 Artikel zu Themen, die mit dem Thema der Monographie nicht zusammenhängen, eingereicht.

A) Die Monographie

Das Buch „Die Narrative in der deutschen Kultur der Reformationszeit (1517–1648)“ gliedert sich in Einleitung, elf Kapitel, Schlusswort und zwei Exkurse. Die Darstellung ist eine Art Kulturgeschichte der Reformationszeit, die die wichtigsten Narrative nachzeichnet, die sich während dieser Epoche in Deutschland entwickelten. Nach der Definition der Begriffe „Narrativ“ und „Diskurs“ erfolgt eine umfassende Darstellung dieser Schlüsselepoche in der historischen Entwicklung der deutschen Kultur. Die Untersuchung basiert auf Niklas Luhmanns These über die Komplexität der sozialen Systeme und den Grad der Differenzierung in ihnen, die durch die systeminterne Kommunikation entsteht. Die Entwicklung immer spezialisierterer Systeme ist ein Indiz für den Entwicklungsstand einer Kultur. Auf dieser Grundlage ergab sich folgender Aufbau, der neun Narrative in chronologischer Reihenfolge verfolgt.

1. Zunächst wird das Narrativ der Macht untersucht, das als singulär und statisch definiert werden kann. Es monopolisiert die Wahrheit aufgrund der Vorstellung, dass alle Autorität von Gott kommt (die einzige Wahrheit), und lässt sich auf die schematische Formel reduzieren: „Die Wahrheit kommt von mir, höre zu und gehorche, und du wirst Erlösung und Wohlstand finden!“ Die einzelnen Aspekte dieses Narrativs werden in den Kapiteln II, X, XI und XII untersucht und analysiert, obwohl sie die gesamte Darstellung ständig begleiten. Im Untersuchungszeitraum wurde dieses Narrativ von vielen verschiedenen Parteien angegriffen, blieb aber stets verfügbar und existiert, getragen von Subjekten, die die Macht ausüben, sowie von den Texten und Kunstwerken, die es zum Ausdruck bringen.

2. Eines der stärksten und beständigsten Narrative, das damals zunächst in Italien entstand, sich dann in ganz Europa verbreitete und in Deutschland spezifisch protestantische Formen annahm, ist das von der individuellen Freiheit des Menschen, der im Mittelpunkt des Universums steht. Es lautet: „Der Mensch ist das Maß aller Dinge“ und wurde im Protestantismus zu „Der Mensch wird allein durch seinen Glauben gerettet“ modifiziert. Diese Idee findet ihren Ausdruck in den religiösen Lehren der führenden Reformatoren und ist von zentraler Bedeutung für das Narrativ des Protests. Sie wird im weiteren Verlauf der Geschichte verändert und säkularisiert, bleibt aber ihrem Wesen nach durch alle Epochen hindurch bis in unsere Zeit ungebrochen. Luthers Reformation löste in ganz Deutschland und der Schweiz eine mächtige Protestbewegung aus, die den Individualismus in Gang setzte, indem sie die Institution der Kirche als Mittlerinstanz zwischen Gott und den Menschen abschaffte und nur noch den persönlichen Glauben, also eine individuelle Herangehensweise an Gott, betonte. Es wirkt befreiend nur in religiöser Richtung. Gesellschaftlich orientierte sich Luther an der Macht der Fürsten und seine Kirche wurde zur wichtigsten ideologischen Stütze des Adels zur Erhaltung des Feudalismus. Die Hauptmerkmale dieses Narrativs werden in den Kapiteln V und VI dargelegt, die dem Werk Luthers und seiner wichtigsten Zeitgenossen, Teilnehmern der Reformationsbewegung und prominenten Humanisten gewidmet sind.

3. Die Protestenergie des Bauernkrieges in Deutschland (den Luther nicht unterstützte; das machte ihn zum Akteur des Status quo und zeigt den Wechsel seiner Schriften vom Narrativ

des Protestes zu den Positionen des Machtnarrativs) führte zu neuen gesellschaftlichen Ideen, die als Protokommunismus klassifiziert werden. In Thomas Münzer, den Baptisten und ihren Anhängern sahen die ersten Vertreter der kommunistischen und sozialistischen Bewegungen in Deutschland ihren ersten Vorboten. Die Grundlagen dieses Narrativs werden in Kapitel VII entwickelt.

4. Calvins soziales Experiment in Genf im 16. Jahrhundert (Genf als das Neue Jerusalem) brachte das Disziplinarnarrativ hervor, aus dem der Soziologe Max Weber den sogenannten kapitalistischen Geist ableitete, der zur Grundlage der aufgeklärten Gesellschaft wurde und zur Entwicklung eines neuen, bürgerlichen Wertesystems führte. Die Entstehung und Entwicklung dieses Narrativs wird in Kapitel IX verfolgt.

5. Ein Teil der Protestenergie, die nicht auf die Behörden in Genf überging, sondern unter den Schlägen Calvins fiel, schaffte es, einen neuen Diskurs und ein nachhaltiges Narrativ der Toleranz zu formen. Es sind die Texte von Erasmus von Rotterdam und Sebastian Castellio, die den Grundstein für dieses Narrativs legen. Es entwickelte sich während der Aufklärung weiter. Ihre Thesen werden auch in Kapitel IX diskutiert. Die Ansätze des Disziplinarnarrativs wurden auch auf katholischer Seite instrumentalisiert, so dass auch die katholische Macht sehr starke institutionelle Zentren bildete und Textkorpora anhäufte, die den Antrieb der Umerziehung und Rekatholisierung der Bevölkerung während der Gegenreformation darstellten. Diese Linie wird im Kapitel X diskutiert.

6. Ein sehr wichtiger Reflex bei der Ausrichtung des protestantischen Narrativs gegen die Autorität des Papstes und die katholische Kirche ist die nationale Trennung der Deutschen von der Gemeinschaft der katholischen Nationen. Dieses protonationalistische Narrativ beginnt, seine ersten Texte bereits mit Martin Luther und seinen Anhängern zu generieren, so dass sich in den nächsten Jahrhunderten eine mächtige nationale Erzählung formt. Dieses Narrativ des nationalen Selbstbewusstseins und der Abgrenzung von den anderen Völkern wurde im Dreißigjährigen Krieg stark gestärkt und zeigt sich in der Ausformung und Ausbeutung der Idee der „deutschen Freiheit“, die vor allem von den protestantischen Machtzentren vertreten wurde und lebt später im Frühwerk Goethes und Schillers. Es ist kein Zufall, dass die nationalistische Ideologie im 19. Jahrhundert ihre Wurzeln und größten Helden gerade in den bekanntesten Gesichtern des Protestantismus, insbesondere in Martin Luther, sah. Diese Erzählung wird im Kapitel VI zur Darstellung von Georg Spalatin und Ulrich von Hutten sowie im gesamten Kapitel XII diskutiert, in dem die Stärkung der Idee des Deutschtums während des Dreißigjährigen Krieges untersucht wird.

7. Mit dem vorhergehenden ist ein weiteres, sehr verbreitetes Narrativ verbunden, das stark germanisch ist. Es entstand in der Zeit der interkonfessionellen Auseinandersetzungen des 16. Jahrhunderts und des darauffolgenden Dreißigjährigen Krieges (1618–1648), der tiefe Spuren im Kollektivbewusstsein der Deutschen hinterließ. Im kollektiven Bewusstsein der deutschen Bevölkerung löste es drei Jahrhunderte lang bis zum 20. Jahrhundert ein Gefühl der Verwüstung, der Zerstörung, des Leids und des sinnlosen Konflikts aus. In Kapitel XII ist es nur am Rande angesprochen. Wichtig für die weitere Geschichte ist, dass der Kern dieses Narrativs Deutschland als Opfer der anderen Großmächte ansieht. Es handelt sich um eine der nachhaltigsten Erzählungen in der deutschen Geschichte, die direkten Einfluss auf die Auslösung beider Weltkriege hatte. Deutschland blieb nach diesem Krieg schwach und fragmentiert, und Reformen während der Aufklärung wurden von oben durchgesetzt, sodass das Land anfälliger für eine stärker autoritäre Herrschaft war.

8. Das nächste große Narrativ, das im Rahmen dieser kulturgeschichtlichen Studie thematisiert wird, ist das von irrationalen Bewegungen und Glaubenssätzen wie Hexerei, Magie, irrationalen Glaubensabfall, Alchemie usw., die eine Art Gefahr für die Grundlagen der Macht darstellen. Sie haben subversives Potenzial und stellen eine offene Bedrohung für die Macht dar. Daher stellen sie zentrifugale Energien dar, die Alternativen zur Macht schaffen. In dieses

Segment fallen die merkwürdigen Fälle völliger Dominanz des Fiktiven über das Reale, die dazu führen, dass die Bevölkerung realen Terror erleidet und Zehntausende Hexenprozesse oder Pogrome gegen die jüdische Gemeinde durchgeführt werden. Der Konflikt zwischen dem Machtdiskurs und diesem irrationalen Diskurs ist ebenfalls ein wichtiger Teil des disziplinären Narrativs und kann als eine Verzweigung davon angesehen werden. Ziel ist es, durch die Unterordnung der Rand- und Minderheitsgruppen der Bevölkerung ein Beispiel für die Erbauung der übrigen zu geben. Zwei Abschnitte von Kapitel X sind diesem Konflikt gewidmet.

9. Und schließlich: Sehr undeutlich und schlecht definiert ist das wissenschaftliche Narrativ, das zunächst den Anspruch erhebt, als eigenständiges Narrativ des wissenschaftlichen Denkens hervorzutreten, aber immer noch zu sehr mit irrationalen Elementen wie Alchemie, Astrologie und Magie verbunden ist. Seine gemischte Natur wird in der Behandlung der Medizin während der gesamten Reformationszeit (1517–1648) in Kapitel XII skizziert.

Das Aufkommen so wichtiger Phänomene unserer Zeit wie des Individualismus, der Disziplinargesellschaft, des kapitalistischen Geistes und Denkens sowie des Diskurses über Toleranz und der sozialen Neuordnung in der Gesellschaft, die die ersten Ideen von Gleichheit, Brüderlichkeit und Abschaffung des Privateigentums entstehen ließ, sowie der ersten Prinzipien des wissenschaftlichen Denkens, findet gerade in der Zeit der Reformation statt, und daher ist die Verfolgung dieser Linien für ein umfassenderes Verständnis der folgenden Jahrhunderte bis heute unerlässlich.

Die Formulierung dieser Narrative sowie die Betrachtung der vergangenen Ereignisse durch ihr Prisma findet sich in der bisherigen Forschungsliteratur weder im Deutschen noch im Bulgarischen. Ich halte diesen Ansatz für sehr produktiv, da er Klarheit darüber schafft, in welche Richtung sich die europäische und insbesondere die deutschsprachige Gesellschaft entwickelt. Durch die Fokussierung auf diese neun Narrative erscheinen das 16. und 17. Jahrhundert nicht mehr unwiderruflich obsolet und bedeutungslos für unsere Zeit, sondern werden zur Voraussetzung für das vollständige Verständnis des Beginns einer neuen Denk- und Lebensweise in Europa. Der 500-jährige Zeitraum, der die Existenz und Entwicklung der genannten Erzählungen kennzeichnet, erwies sich als entscheidend für die schnellere Entstehung reifer, freier und demokratischer Gesellschaften in Westeuropa. Ihr Ausbleiben in Teilen Ost- und ganz Südosteuropas wirkt sich negativ auf die Entwicklung freier Gesellschaften aus, die an Narrative des Protests, des wissenschaftlichen Denkens, der Toleranz und des Individualismus nicht gewöhnt sind. Schon ein flüchtiger Blick auf die aufgeführten betroffenen Erzählungen zeigt deren Bedeutung für die gesamte historische Entwicklung nicht nur für Deutschland, sondern in gewissem Sinne für ganz Europa. Einige davon, wie der Individualismus oder das kapitalistische Denken, haben auch heute noch weitgehend Gültigkeit.

Beide Exkurse im Buch stellen eine wichtige Reflexion über die aufgeführten Erzählungen dar, einer erkundet die Entwicklung des Lutherbildes in der zweiten Hälfte des 19. und beginnenden 20. Jahrhunderts, und der zweite versucht, die Erkenntnisse von der Bedeutsamkeit dieser Narrative für die Entwicklung der Gesellschaft auf die bulgarische Tradition anzuwenden, was einer der wissenschaftlichen Beiträge dieser Untersuchung ist.

B) Die Artikel

Die Artikel können in drei separate thematische Abschnitte eingeteilt werden:

I. Kulturgeschichte der deutschsprachigen Länder und Bulgariens

Dazu gehören folgende Texte, die sich mit Analysen interkultureller Beziehungen befassen und teilweise das Bild Bulgariens und des Bulgarischen im deutschsprachigen Kontext problematisieren:

Narrative der Arbeit in der Vergangenheit

Der Artikel zeichnet die verschiedenen Narrative der Arbeit nach – von der christlichen Erzählung und den einzelnen Geschichten darüber bis hin zu ihrer Verstrickung in die Ideologien des Nationalismus und des Nationalsozialismus. Nacheinander werden die mittelalterliche Vorstellung von der Arbeit als Strafe für begangene Sünden, die ersten positiven Hinweise auf Arbeit als Erziehungsmaßnahme in der Reformationszeit und deren Stärkung in der Aufklärung dargestellt. Die Romantik hingegen liefert einen oppositionellen Diskurs zur Lobpreisung des Müßiggangs, der im kapitalistischen System in den Hintergrund gedrängt wird und die Arbeit zur Haupttugend wird und der eng mit den Arbeiterideologien des 19. und der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts verknüpft ist.

1914: Kriegspropaganda durch Postkarte

Dieser Beitrag thematisiert die Verwendung der Postkarte zu propagandistischen Zwecken während des Ersten Weltkrieges. Als Untersuchungsobjekt benutze ich die Sammlung von Katrin Killian „Der Erste Weltkrieg in deutschen Bildpostkarten“, herausgegeben vom Deutschen Historischen Museum in Berlin. Die Sammlung umfasst 1051 Postkarten, die in verschiedenen Kategorien gruppiert sind. Die Karten sind aus allen Kriegsjahren und haben verschiedene Verleger – private Vereine und Gesellschaften, Ministerien, lokale Behörden usw.

Das Bild des mittelalterlichen Bulgariens. Beispiele aus der deutschen und der bulgarischen Historiographie des 19. Jahrhunderts,

In der deutschen Historiographie wird ein Bild Bulgariens dargeboten, das mit den bulgarischen Geschichtsdarstellungen aus der nationalen Wiedergeburtzeit im 19. Jahrhundert stark kontrastiert, obwohl die Geschichtswerke sowohl in Bulgarien als auch in Deutschland Anspruch auf Objektivität erheben. Dies ist keine Überraschung, denn gravierende Unterschiede in der Auslegung des einen oder anderen historischen Sachverhalts sind in der historischen Wissenschaft keine Seltenheit. In diesem Fall resultieren die Differenzen aus zwei verschiedenen Diskursen: dem kolonialen westeuropäischen Diskurs, der im 19. Jahrhundert seinen Höhepunkt in der theoretischen Ausformulierung des Kolonialismus erreichte und dem nationalistischen Diskurs in Bulgarien, der sich in der Zeit der bulgarischen Wiedergeburt ebenfalls stark entwickelte.

Fehlgeschlagene Integration – Zigeuner-Bilder in der neuesten bulgarischen Literatur

Im Zentrum der folgenden Analyse stehen zwei Autoren, die facettenreich die Lebenswelt der Roma darstellen. Der erste ist der Schriftsteller Dimitar Tomov, der seinen ersten Erzählband *Die unendliche Zigeunerkarawane* 2004 veröffentlicht und der zweite, Gospodin Kolev, selbst ein Roma, der Kurzerzählungen schreibt und als Mitglied des Zentralkomitees der Bulgarischen Kommunistischen Partei (BKP) mit der Aufgabe betraut wurde, die Bildung einer Roma-Intelligenz in Bulgarien voranzutreiben. Die Texte der beiden Autoren vermitteln anschaulich, dass die verfestigten Vorurteile und Zuschreibungsmodelle gegenüber den Roma sich in verschiedenen Formen von Diskriminierung entladen. Ihre Erzählungen gewähren Einblicke in die Selbstwahrnehmung des/der Anderen und differenzieren zwischen den

Wertehierarchien, jeweiligen Ängsten und rassistischer Ablehnung trotz gelungener Integration. An den individuell beschriebenen Menschenschicksalen wird sichtbar, dass es sich selten um Bestrebungen, Handlungen und Charaktereigenschaften der Minderheit selbst handelt, sondern um die Konstruktion eines Feindbildes, das eigene Bedürfnisse befriedigt und wenig mit der Realität zu tun hat. Eines der Hauptprobleme, das bei den beiden Autoren anzutreffen ist, ist das fehlende Vertrauen, das die Grundlage einer offenen, entwicklungsfähigen Begegnung zwischen Bulgaren und Roma bilden kann.

Die österreichische Literatur in der bulgarischen Buchproduktion

Der Artikel veranschaulicht und kommentiert die Dynamik der Buchveröffentlichungen österreichischer Autoren aufgrund von statistischen Daten, die von zwei großen Datenbanken eruiert werden. Erschienene Kurzwerte in der bulgarischen Periodik, sowie Anthologien und Sammelbände werden nicht einbezogen. Der behandelte Zeitraum umfasst die gesamte Geschichte der österreichischen Buchübersetzungen und ist in zwei Perioden geteilt: 1911 – 1989 und 1990 – 2020. Anhand der Anzahl der Übersetzungen sowie der Wahl der verschiedenen Autoren werden Tendenzen in der bulgarischen Kulturpolitik in den verschiedenen historischen Perioden abgeleitet.

Medienbilder des Balkans im deutschsprachigen Kulturraum

Im Beitrag wird die Medienpräsenz von Bulgarien in der deutschen Medienlandschaft im Jahr 2018 untersucht. Anlass für einen großen Teil der Medienbeiträge war die verstärkte Fokussierung auf das Land wegen der bulgarischen EU-Ratspräsidentschaft in der ersten Hälfte des Jahres. Das Ausgangsmaterial für die folgenden Ausführungen gaben Artikel aus den beliebtesten deutschen Online-Medien: Spiegel Online, Bild, Süddeutsche Zeitung, Die Welt, Zeit Online, ARD und ZDF, n-tv, Fokus Online, Stern, Frankfurter Allgemeine Zeitung u. a.

Paradigmatische Fremdbilder in den Reiseberichten von Felix Kanitz und Karl-Markus Gauß am Beispiel vom Verhältnis zum Geld und Konsum der Bulgaren

Im Beitrag werden zwei österreichische Reiseberichte über Bulgarien, von Felix Kanitz und Karl-Markus Gauß, einer theoretischen und inhaltlichen Untersuchung unterzogen, um der Frage nach dem Wesen und der Art der darin entworfenen Fremdbilder und der ihnen immanenten Machtausübung nachzugehen. Die theoretische Basis stellen die postkolonialen Untersuchungen von Edward Said, Andrea Polaschegg und Maria Todorova. Auf diesem Hintergrund werden die Texte von Kanitz und Gauß analysiert und ihre Bilder vom Bulgarischen kritisch erörtert. Die Analyse konstatiert die hegemoniale Stellung der österreichischen Autoren in der Schaffung ihrer Bilder über Bulgarien. Die Schlussfolgerung wird gemacht, dass diese Hegemonie auch im 21. Jahrhundert erhalten bleibt.

Ideological aspects of educational paradigms in the transition from teaching knowledge to building competences

The restructuring of educational systems from knowledge transfer to competence building is determined by the great dynamics of the modern world, in which the main place is occupied by the postulates of usefulness, efficiency and optimization of production chains in the modern labor market. The transformation in education is ideologically marked (as L. Althusser notes)

and highlights not only practical skills but also a certain mindset and way of life. The article aims to draw attention to those ideological dimensions of competences that have neoliberal features. The theoretical framework is set on the one hand by structural theory (Luhmann and Wallerstein) with the idea of the independence of systems, and on the other hand uses Althusser's thesis about the ideological nature of every human action. With the help of fictional projections of a utilitarian and fully optimized society, which are present in literary works of dystopian character, the set of competencies in the neoliberal economic discourse is critically examined.

II. Studien zur neueren deutschsprachigen Literatur.

In diesem Teil sind die meisten Artikel. Die Themen sind vielfältig, betreffen aber vor allem das Problem der Entfremdung und der Transformation des Einzelnen unter den Bedingungen neoliberaler Ideologie und globaler Wirtschaft.

Mehrsprachigkeit und Konsumgesellschaft in Andreas Jungwirths Roman „Im Atlas“ (2022)

Der Beitrag behandelt Andreas Jungwirths Roman *Im Atlas*, der aktuelle Themen wie den Zusammenstoß verschiedener Kulturen, Mehrsprachigkeit und Homosexualität ins Zentrum stellt. Die These ist, dass die Helden nicht in Entwicklung, sondern statisch aufzufassen sind, weil das zentrale Thema nicht die Unterschiede sind, durch die sie sich selbst finden können, sondern die kommerzielle simulierte Inszenierung von Unterschieden in der Konsumgesellschaft, die den Menschen kommodifiziert und die generelle Entfremdung zwischen den Individuen bedingt. Die leitende Linie in der Analyse ist, dass die zentralen Begriffe im Werk wie Interkulturalität, Mehrsprachigkeit und Emanzipationsstimmen für unterdrückte Minderheiten vom Konsum vereinnahmt, verwischt und größtenteils irrelevant gemacht worden sind. Das universale Kommunikationssystem des Konsums so die These, verschlingt alle anderen symbolischen und kulturellen Systeme.

Die Realität des ideologisch Unsichtbaren in Clemens J. Setz' „Die Bienen und das Unsichtbare“

Der Artikel zeichnet die Beziehung zwischen Sprache und Ideologie nach, ausgehend von L. Althusser's These über die alles durchdringende Macht der Ideologie und ihre große Bedeutung für die Umwandlung des Individuums in ein Subjekt. Die Versuche, eine ideologiefreie Sprache zu erfinden, scheitern. Clemens Setz richtet das Augenmerk auf diese sonst verborgenen Bereiche des menschlichen Seins aus der ungewöhnlichen Perspektive gesellschaftlicher Außenseiter wie Kranker, Sonderlinge, letzter Sprecher einer ausgestorbenen Sprache usw. Auf diese Weise werden Konstellationen der Beziehung zwischen Sprache und Ideologie sichtbar, die sonst verborgen bleiben. Die Schlussfolgerung aus allen erzählten Geschichten ist, dass die Ideologie immer präsent ist, denn sie ist nicht geschichtlich. Sie ist allgegenwärtig und die Sprache dient ihr unweigerlich, unabhängig davon, ob sie eine alte, neue, demokratisch oder päpstlich verwaltete Instanz ist.

Science-Fiction als Teil der Trivalliteratur: Formale Besonderheiten und ideologische Implikationen am Beispiel von ausgewählten Romanen aus der deutschsprachigen Literatur

Die Klassifizierung der literarischen Gattungen in hohe und niedere Literatur ist eine gängige Praxis, die in diesem Beitrag nicht hinterfragt, sondern lediglich als Faktum behandelt wird,

der durch die Eigenschaften der Trivialliteratur als Teil der sogenannten Kultur- oder Bewusstseinsindustrie eine Erschließung der Texte hinsichtlich einer unterschwellig politischen-ideologischen Indoktrinierung ermöglicht. Marc-Uwe Klings Roman nimmt viele der problematischen Topoi der Science-Fiction auf und setzt sich mit ihnen mit den Mitteln der parodistischen Verdrehung auseinander. Somit verhält er sich nicht wie die konventionellen Science-Fiction-Texte, deren Eigenschaften im ersten Teil dargestellt wurden. Klings Werk weist viele Züge der hochqualitativen Science-Fiction auf, die nach Darko Suvin durch den Verfremdungseffekt den Leser zu einer Erkenntnis seiner eigenen Welt führt. Durch die satirisch bedingte Verfremdung werden im Roman einige der Schwächen der Science-Fiction evident gemacht und somit entschärft.

Selbstästhetisierung und Selbstvermarktung in John von Düffels Roman „EGO“

In diesem Beitrag mache ich eine kurze Darstellung der Konzepte der Selbstästhetisierung und Selbstvermarktung, die Bestandteil einer Leistungsideologie sind, die sowohl politisch als auch ökonomisch mit den Prinzipien der neoliberalen Ideologie gleichgesetzt werden kann. Das Material für meine Betrachtungen liefert der Roman EGO von John von Düffel (2001). Sie stellen die zwei wichtigsten Linien im Text dar, die miteinander verbunden sind. Die erste ist in der Verwandlung des Körpers in eine Ware, die zweite im lukrativsten Verkauf dieser Ware zu suchen.

Die Dimensionen des Realismus in Kathrin Rögglas Werk

Der Beitrag versucht, Kathrin Rögglas theoretisches Denken über den Realismus, das in Aufsätzen und Vorträgen dargelegt ist, zusammenzufassen. Rögglas protokollarische Herangehensweise, die auf detaillierten Recherchen und persönlichen Interviews beruht, kennzeichnet nicht nur ihren Erfolgsroman *wir schlafen nicht*, sondern auch ihr dramatisches Werk. Ihre Realismus suggerierende Schreibweise wird für eine kritikbeladene, politisch engagierte Schilderung der modernen, leistungsorientierten Arbeitswelt, die das moderne Subjekt total beherrscht und verdinglicht, benutzt. Rögglas Realismus-Strategien gehen jedoch über den Dokumentarismus hinaus und betrachten die Literatur als Erkenntnisinstrument einer sonst unzugänglichen Realität. Sie schließen eine ästhetische Verarbeitung des Ausgangsmaterials ein, die einerseits protokollarische Genauigkeit suggeriert, andererseits aber absichtlich Verfremdungseffekte einbaut, um die Distanz der Literatur von der ideologisch verfälschten Realität zu betonen. In dieser Spannung entsteht die Wirkung von Rögglas Werken.

Ethische Aspekte der „Willkommenskultur“ in Jenny Erpenbecks „Gehen, ging, gegangen“ und Bodo Kirchoffs „Widerfahrnis“

Die beiden hier besprochenen Texte bieten einen einleuchtenden Blick in die Entstehung und das Funktionieren der deutschen „Willkommenskultur“. Die Autoren reagieren vor allen Dingen auf die unmittelbare, konkrete Herausforderung der Migrationswelle aus dem Jahr 2015 und legen ihre eigenen bürgerlichen Ansichten von der „Welt ohne Grenzen“ in der Behandlung des Themas offen, die sich mit der spontanen realpolitischen Entscheidung Angela Merkels, die Flüchtlinge in Deutschland aufzunehmen, solidarisierten.

Die kritische Stellung zur Flüchtlingsfeindlichkeit in Deutschland ist sowohl bei Erpenbeck als auch bei Kirchoff zu finden. Beide Autoren halten der Gesellschaft einen Spiegel vor, wodurch die Abwägung der Gründe für oder gegen die Migration durch die Darstellung einzelner Schicksale erleichtert wird. Die menschliche Konkretisierung und die narrative

Kontextualisierung individueller Flüchtlingsschicksale verhelfen zu einem besseren Verständnis der Lebenslage und des Emotionsspektrums der Geflüchteten. Ob die davon abgeleitete ethische Hilfspflicht vor Ort zur Akzeptanz der sozioökonomischen Migrationswellen aus den ärmsten Regionen der Welt nach Europa und Nordamerika führen soll, ist eine Frage, auf die die Texte keine optimistische Antwort geben. Die theoretische Analyse basiert auf den ethischen Konzepten der Aushandlung internationaler Beziehungen von Julian Nida-Rümelin.

Grenzfälle bei Peter Handke und Robert Melasse

Der Artikel problematisiert zwei Arten von Grenzen in den Texten der beiden österreichischen Autoren: Erstens den Fall alter bzw. die Entstehung neuer Staatsgrenzen innerhalb Europas, was den Blick auf das Thema Nationalismus bzw. Globalisierung lenkt, und zweitens die Grenzen zwischen den literarischen Werken und den öffentlichen Auftritten der beiden Autoren, die mit ihren Interviews oft für Skandale sorgen, in ihren literarischen Werken jedoch einer gemäßigteren Aussage folgen. Die zentrale These lautet, dass die journalistischen Texte und Interviews der beiden Autoren umso erfolgreicher sind, je mehr das ästhetische Konzept, das ihren fiktionalen Texten zugrunde liegt, mit ihren bürgerlichen Positionen übereinstimmt. Zunächst werden die Rolle des Intellektuellen heute und seine Einflussmöglichkeiten auf die Gesellschaft nachgezeichnet, dann werden Peter Handkes Heimatbegriff und der Zusammenbruch politischer Grenzen bei Robert Menasse analysiert.

Die politische Vision vom entnationalisierten Europa in Robert Menasses Roman "Die Hauptstadt"

This article follows the political projection of Robert Menasse on a de-nationalized Europe expressed in his novel "The Capital". After a brief prequel related to politically engaged literature, the story follows the discourse about the globalisation of the world and the problem-solving model of the so-called post-democracy, of which Menasse is a supporter. This analysis relates to the described views on a United States of Europe with common legislation and foreign policy for every single European nation, where national parliaments and nation as entities have been overcome by society. Death and the overcoming of past misfortunes, the impact of Auschwitz on the present and the future, and losing sense of the present in the activities of everyday life are the main topics that this article focuses on. One of the main threads in the revelation of the absurdity of the present is held by the character of the swine, who satirically transforms private manners into public ones. The comical end of the "face-lifting" project of the European Commission results in grounds for in-depth analysis of the relation between the past and the present.

Die literarischen Antiutopien als Widerspiegelung des kapitalistischen Wirtschaftstotalitarismus und der Biopolitik in der neoliberalistischen Gesellschaft. (Max Barrys „Logoland“, Juli Zehs „Corpus Delicti“)

In diesem Vortrag behandle ich zwei Romane, die zur Gattung der Anti-Utopie gehören und moderne Tendenzen in der sozialen und der Wirtschaftswelt thematisieren. Die in den Texten entworfenen Utopien korrespondieren mit einem Totalitarismus, der nicht politisch-ideologisch aufgefasst, sondern wirtschaftlicher und biopolitischer Provenienz ist. Max Barrys Werk beschreibt die Rücksichtslosigkeit in der Welt des großen Kapitals und entwirft eine extrem neoliberalistische Gesellschaft, wo einzig der Markt das Leben regelt. Juli Zehs Roman ist eine Gesundheitsdystopie, in der die Gebote des gesunden Lebens zu einer Despotie des

Körperlichen über dem Geistigen ausarten. Die beiden Romane treffen den Nerv unserer Zeit, stellen sich gegen den Mainstream und appellieren an die Urteilskraft der Leser, die bereits in einer ähnlich gearteten Gesellschaft leben. Die literarischen Texte problematisieren nicht nur die ökonomisch-biopolitische Weltsicht der modernen Gesellschaft, sondern betrachten die Vorherrschaft des Ökonomischen als eine Auslöschung der Menschlichkeit.

III. Studien zu älteren deutschsprachigen Autoren und Strömungen

In diesem Abschnitt beziehen sich zwei Artikel auf die deutsche Romantik und einer auf Rainer Maria Rilke.

Романтичката ирония и фрагментът - стратегии на романтичкото писане

Romantische Ironie und das Fragment – Strategien des romantischen Schreibens

Die wichtigsten Fragen, die in diesem Artikel behandelt werden, sind: Was sind die Unterschiede des Begriffs „romantische Ironie“ zum landläufigen Begriff der Ironie und wo liegen die Berührungspunkte mit anderen ästhetischen Kategorien der Romantik? Zu diesem Zweck gehe ich näher auf die frühen Fragmente von Schlegel und die von Novalis ein und verweise auf die Ausführungen zur romantischen Ironie von Joseph von Eichendorff in seiner „Geschichte der poetischen Literatur Deutschlands“. Es wird ausgeführt, dass die romantische Ironie am besten die philosophischen Ansichten der Romantiker und ihre Einbindung in ästhetische Werke vermittelt.

Ретротопията като идеологически инструмент на романтизма в “Малкия Цахес, наречен Цинобър”

Die Romantiker pflegen die Vergangenheit zu idealisieren, was stark an die zeitgenössische Verklärung der Vergangenheit erinnert. Wie die Romantik neigt unsere Zeit auch dazu, der Realität durch die Verwendung irrationaler Ideen und Praktiken auszuweichen. Beide Erscheinungen, so ähnlich sie auch erscheinen, haben verschiedene Wurzeln und die Vergleiche dazwischen sind äußerst bedenklich. Der Text konzentriert sich auf den Konservatismus als die führende Ideologie der Romantik – aufgrund von *Klein Zaches* wird mit Hilfe von Zvetan Todorovs Begriff des Fantastischen die marxistische These, dass die romantische Literatur einen reaktionären Charakter habe, überprüft.

Die Aufhebung des Kulturkonflikts in Rilkes Erlebnis des Fremden

Der Artikel untersucht die Beseitigung des Konflikts zwischen den Kulturen in der Fremderfahrung bei Rainer Maria Rilke. Dies geschieht vor allem mit dem von Rilke geschaffenen Konzept der Kunst Dinge, das eingehend dargestellt wird.